

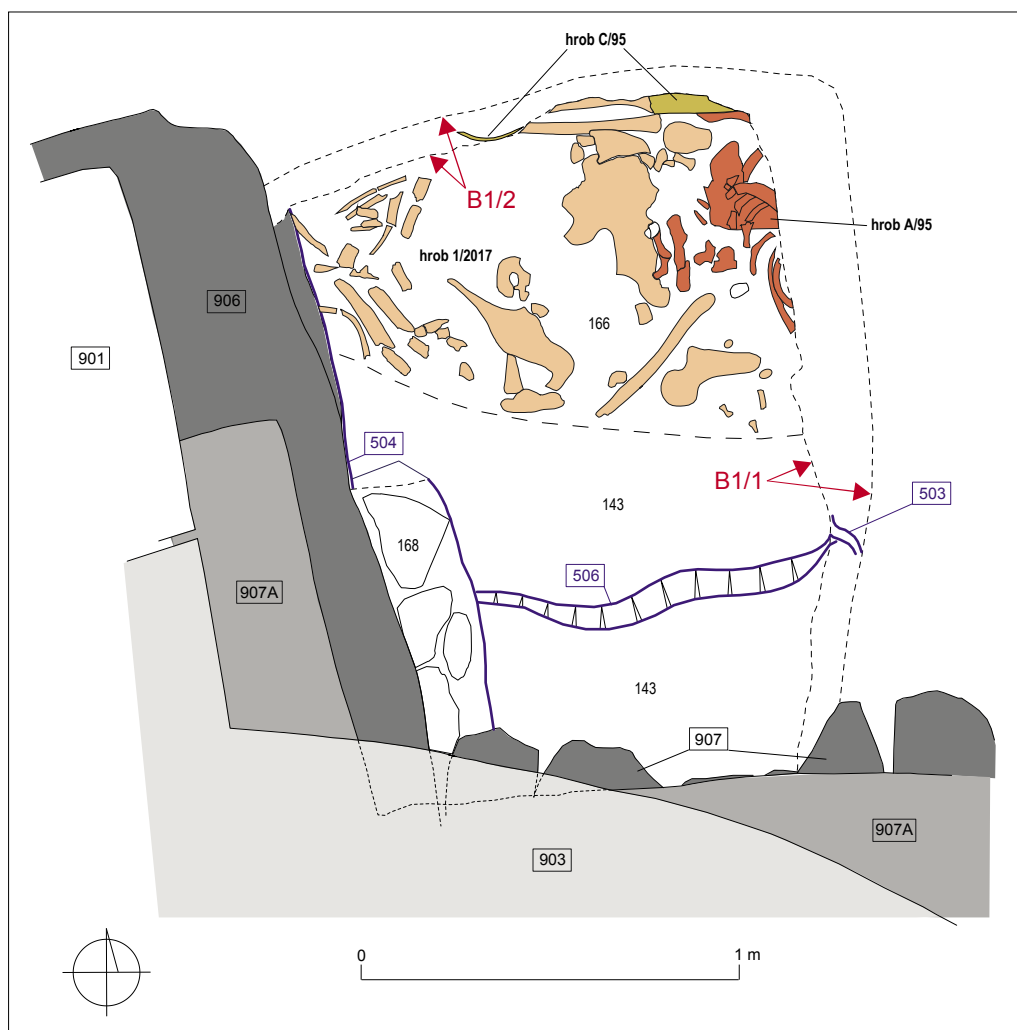
Obr. 8. Pražský hrad, kostel P. Marie. Řezy A, C, D, E; rok 1995. Kontexty: **100, 105** – dlažby kostela (100 a 105 mohou být součástí jedné podlahové konstrukce, nebyla možnost nově prozkoumat); **116, 130, 142** – prachovo-jílová hlína místy zpevněná opukovými kameny, podkladová vrstva dna tumb; **118, 120** – vrstvy vzniklé redeponováním půdního pokryvu; **121** – maltová úprava dna a vnitřní stěny tumb; **143** – geologické podloží, deluviální sedimenty; **501** – výkop pro základ kostela; **900** – základové zdivo mladší fáze stavby (kostela); **901** – zdivo tereziánských úprav; **903** – nadzemní zdivo mladší fáze stavby (kostela); **904** – zdivo tumb; **905** – zdivo (mladší) hrobky (podle terénní dokumentace z roku 1995 překreslil F. Adánek, 2017; výškový systém Bpv).

Identifikace prvků náležejících ke starší fázi stavby – ke kapli

Na základě revize z roku 1995 lze k první stavební fázi (pohřební kapli) přiřadit základové zdivo severovýchodního nároží lodi (906) a základové zdivo dochovaného fragmentu apsidy (907), viditelně zděné do výkopu (504), se dvěma až třemi řádky nadzemního zdiva apsidy a nároží (907A; obr. 11). K odlišení stavebních etap – starší kaple a mladšího kostela – tehdy přispěl i výzkum stavebních technologií (RŮŽIČKOVÁ/ZEMAN 2000, 263–272, zvláště pak 271). Prokázal, že skupina vzorků malt odebraných ze zdiva starší apsidy, severovýchodního nároží a zdiva tumby se při posuzování technologických vlastností shodují. Došlo i k jejich porovnání se vzorky malt z jiných lokalit spolehlivě datovaných do 9. století a taktéž byla nalezena technologická shoda (IBIDEM 2000, 271). Vzorky odebrané ze zdiva mladší hrobky a mladší stavební fáze (kostela) se lišily od identifikovaných zdív starší stavební fáze i od sebe navzájem.²²

Obr. 11. Pražský hrad, kostel P. Marie. Pohled na vnější stranu kostela v místě napojení apsidy k lodi. Pod pravidelným zdivem apsidy (903) jsou základy starší fáze stavby a dochované dva řádky nadzemního zdiva (907A). Mladší fázi stavby patří kvádrkové zdivo s ohořelým pláštěm (903). SV nároží lodi (vpravo v popředí) bylo odbouráno vložím mladší novověké konstrukce. Rekonstrukce nároží je ukončena v horní části novodobým cihlovým zdivem. Pohled od S (foto © J. Gloc, 2017).

Obr. 12. Pražský hrad, kostel P. Marie. Sonda B1. Půdorys situace po dokončení výzkumu (kosti z hrobů ponechány na místě), rok 2017. Kontexty: 901 – novodobě upravené zdivo tereziánské konstrukce; 903 – nadzemní zdivo mladší fáze kaple; 907A – nadzemní zdivo starší fáze kaple, společně apsidě i nároží lodi; 906 – základové zdivo lodi; 907 – základové zdivo apsidy; 503 – jižní okraj hřbitovní vrstvy, ve které jsou uloženy hroby A/95–C/95; 504 – obrys základového vkopu pro základové zdivo 906, vyplněný kontexty 168, 167 a několika kameny; 506 – průběh dochované části jižní stěny hrobu 1/2017 v úrovni dna, vyplněného kontextem 166 (podle zaměření Geo-cz nakreslila I. Herichová, 2017).

²² Není jasné, proč J. Frolík tento výzkum malt a jeho závěry ve svém textu nebere v potaz.

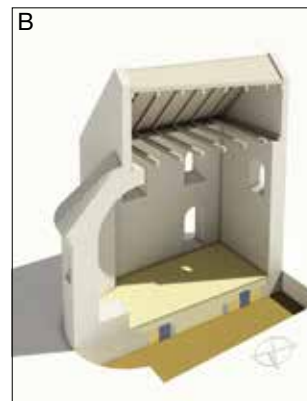
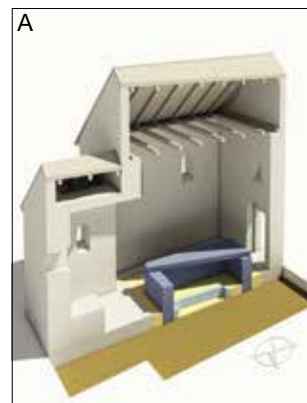
Objekt zabíral většinu vnitřního prostoru. Názor, že není možné dokázat, že se jedná o nadzemní konstrukci a nelze stanovit její výšku, lze celkem snadno vyvrátit pohledy na řezy A a C. Jasným argumentem pro skutečnost, že tato interiérová konstrukce byla nadzemní, je výškopis stavby. Teprve ze srovnání povrchu vně kaple, dna tumby a rozhraní nadzemního/základového zdiva vyplývá fakt, že se jedná o nadzemní konstrukci (M-K/H 2015, obr. 14). Povrch terénu v době stavby tumby se v exteriéru kaple i pod tumbou shoduje a pohybuje se vně kaple ve výškovém intervalu 255,11(V)–255,22(Z)/Bpv a pod tumbou 255,13–255,29/Bpv. Výška povrchu podlahy tumby se pohybuje v rozmezí 255,22–255,33/Bpv se stoupáním k jihu. Dno tumby leží dokonce o něco výše než je na východě rozhraní základové a nadzemní části zdiva pohřební kaple (255,11/Bpv).

Díky řezu na ose sever–jih, který vznikl odebráním mladších konstrukcí, lze přibližně rekonstruovat výšku konstrukce.²⁵ Odhad výšky tumby vychází především z odhadu funkční světlosti – odhadnuté podle průměrné hloubky hrobové jámy – a velikosti odpadlého zdiva dokumentovaného na řezu C.²⁶ Dochovanou část nadzemního zdiva lze odečíst na řezech A a C, kde se pohybuje mezi 0,25–0,40 metru.²⁷ Z toho pak vyplývají i údaje o výšce tumby. Pokud zůstaneme u interpretace objektu jako pohřební památky, musíme počítat s funkční světlostí – tedy prostorem na uložení ostatků pravděpodobně v nějaké další schráně – asi 0,7 m, výška objektu by se pak mohla pohybovat okolo 1 metru.

Pokud předpokládáme, že obvodové zdivo kaple mělo stejné parametry jako pozdější kostel, pak v dochované části, tedy v severní polovině, byl mezi zdívkou tumby, vysokým přibližně 1 metr, a obvodovým zdívkou stavby průchod necelý 1 m široký. Z výše uvedeného vyplývá, že nalezená stavba nemohla být primárním liturgickým prostorem.

Kostel Panny Marie na Pražském hradě byl a zůstane určující památkou, která budí zaslouženou pozornost. Zmínky o něm se vyskytují již v nejstarších českých literárních dílech, později v renesančních kronikách a zájem o něj stojí i na počátku české moderní historiografie před polovinou 19. století. V moderní době byl pak archeology nejhledanější památkou Pražského hradu. Zpráva o jeho existenci je totiž také zprávou o přijetí křesťanství a vstupu do tehdejší kulturní Evropy. Takový zájem však pro interpretaci památky samé přináší i určitá negativa, jakými jsou společenská poptávka, možnosti společenského a odborného diskurzu a v neposlední řadě i osobní ambice. Systematickým zpracováním metodikou Archeologického atlasu Pražského hradu se snažíme všem těmto úskalím vyhnout, podat co nejobektivnější obraz toho, co bylo skutečně nalezeno, a nálezy interpretovat v co nejširším prostorovém i časovém kontextu.

Obr. 17. Pražský hrad, kostel Panny Marie. Hmotová rekonstrukce.

A – první stavební fáze – pohřební kaple. Stav v první polovině 10. století, v tumbě je naznačena poloha mladší hrobky. **B** – mladší stavební fáze – kostel. Pohled k jihu, řez III–III, pod podlahou je zřetelná struktura chráněných funerálních památek (3D modelace Vojtěch Dvořák, 2017).

LITERATURA

- ADÁMKOVÁ *v tisku* – Iva ADÁMKOVÁ: Kostel Panny Marie na Pražském hradě v latinských pramenech. In: Kostel Panny Marie na Pražském hradě : Dialog archeologie a historie nad počátky křesťanství v Čechách. Martin Wihoda / Ivo Štefan (eds), Praha v tisku.
- BAŠTOVÁ 1950 – M. BAŠTOVÁ: Zpráva o výsledku sondovacích prací při rekonstrukci Západního křídla na Pražském hradě. Stavoprojekt, Praha 1950. Uloženo: APH KPR, sign. 11608/73–75.
- BECKER 2000 – Marshall J. BECKER: Human Skeletal Remains Recovered from Excavations in the Area of the Church of the Virgin Mary, Prague Castle, Czech Republic. In: FROLÍK ET AL. 2000, 289–354.
- BORKOVSKÝ 1953 – Ivan BORKOVSKÝ: Kostel Panny Marie na Pražském hradě. Památky archeologické 44, 1953, 129–200.
- FROLÍK 2015 – Jan FROLÍK: Pohřebiště u kostela Panny Marie a na II. nádvoří Pražského hradu. Díl I : Katalog. (= Castrum Pragense, sv. 14, řada projektu ABG 1), Praha 2015.
- FROLÍK 2017 – Jan FROLÍK: Pohřebiště u kostela Panny Marie a na II. nádvoří Pražského hradu. Díl II. : Analýza. (= Castrum Pragense, sv. 14, řada projektu ABG 1), Praha 2017.
- FROLÍK ET AL. 2000 – Jan FROLÍK / Jana MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ / Eliška RŮŽIČKOVÁ / Antonín ZEMAN: Nejstarší sakrální architektura Pražského hradu : Výpověď archeologických pramenů. (= Castrum Pragense, sv. 3), Praha 2000.

25 BORKOVSKÝ 1953, 165. Severní část profilu mohl revidovat tým v roce 1995. S profilem dále pracovala poslední revize (MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ/HERICHOVÁ 2015, 68).

26 Kdybychom zůstali u výškové rekonstrukce uvedené J. Frolíkem, museli bychom nalézt i funkci pro objekt, jehož funkční světlost (hloubka) nepřesahuje 0,3 m. Zároveň ale předpokládá, že zdivo tumby bylo ubouráno a ocitlo se v zásypu základového vkopu mladšího kostela. V tomto bodě jsme došli ke zcela odlišnému výsledku. Je třeba však upozornit, na základě jaké úvahy autor k tomuto závěru dospěl. Na řezu C je opravdu vidět fragment zdiva, který můžeme spojit s destrukcí zdiva tumby, je ovšem jen jeden, ostatní vrstvy zásypu vkopu rozhodně nejsou popsány jako sutové. Taková situace není ani na řezu A. Došlo tady tedy přinejmenším k nadinterpretaci celé situace.

27 Snížená koruna zdiva tumby je dána položením podlahy mladšího kostela. Řez E: koruna 255,42/Bpv; řez A: koruna 255,51/Bpv; řez C: koruna 255,47/Bpv + spadlé 0,17 m.